

Філін Орест Миколайович

Аспірант кафедри філософії гуманітарних наук

Київський національний університет імені Тараса Шевченка (м. Київ, Україна)

<https://orcid.org/0009-0002-6460-5941>

e-mail: orestflin@gmail.com

**МАСОВЕ СУСПІЛЬСТВО ЯК СЕРЕДОВИЩЕ
ТРАНСФОРМАЦІЇ ЛЮДСЬКОЇ ГІДНОСТІ: СОЦІАЛЬНО-
ФІЛОСОФСЬКИЙ ВИМІР**

Резюме

У статті здійснено соціально-філософський аналіз масового суспільства як специфічного соціокультурного середовища, у межах якого відбувається трансформація змісту та соціального значення людської гідності. Актуальність дослідження зумовлена процесами глобалізації, цифровізації та масифікації соціальних практик, що істотно впливають на ціннісні орієнтації сучасної людини, моделі ідентичності та механізми соціального визнання. Показано, що в умовах домінування масових комунікацій, алгоритмізованих форм взаємодії та ринкової логіки людська гідність дедалі частіше редукується до показників функціональної корисності, публічної видимості й символічного капіталу, втрачаючи свій онтологічний і моральний вимір.

Метою статті є виявлення ключових структурних і ціннісних характеристик масового суспільства, які визначають механізми трансформації людської гідності, а також окреслення можливих стратегій її збереження в умовах масифікованої соціальної реальності. Методологічну основу дослідження становлять історико-філософський, структурно-функціональний та герменевтичний підходи, а також інструментарій критичної соціальної філософії. Теоретичний аналіз ґрунтується на концепціях рідкої модерності, мережевого суспільства, симулятивної реальності та теорії визнання.

У результаті дослідження встановлено, що трансформація людської гідності в масовому суспільстві відбувається через взаємодію таких механізмів, як деперсоналізація, стандартизація соціального досвіду, медіація

комунікацій, економізація соціальної цінності та символічне насильство. Обґрунтовано, що масове суспільство має амбівалентний характер: поряд із тенденціями знецінення гідності воно водночас створює умови для її переосмислення й відновлення через практики критичної рефлексії, моральної автономії та взаємного соціального визнання. Зроблено висновок, що філософське осмислення людської гідності в контексті масового суспільства є необхідною передумовою формування нових гуманістичних орієнтирів у сучасному соціальному розвитку.

Ключові слова: масове суспільство; людська гідність; соціальна філософія; деперсоналізація; масифікація; символічне насильство; соціальне визнання.

Вступ

У сучасних умовах глобалізації, цифровізації та прискорення соціальних змін масове суспільство постає визначальним контекстом формування соціальних практик, ціннісних орієнтацій і моделей ідентичності сучасної людини. Домінування масових комунікацій, стандартизованих форм споживання, алгоритмізованих соціальних взаємодій та медіареальності зумовлює трансформацію уявлень про людську гідність, яка дедалі частіше редукується до функціональної корисності, публічної видимості або символічного капіталу. У цьому сенсі масове суспільство виступає не лише соціальним тлом, а активним чинником переосмислення гідності як фундаментальної антропологічної та моральної категорії.

Особливої актуальності зазначена проблематика набуває в умовах соціальних криз, воєнних конфліктів та зростання соціальної вразливості, коли людська гідність опиняється між універсалістськими деклараціями прав людини та реальними практиками знецінення особистості, маніпуляції свідомістю й інструменталізації людського життя. Філософський аналіз масового суспільства як середовища трансформації гідності дозволяє виявити глибинні механізми деперсоналізації, символічного насильства та водночас окреслити можливості опору масифікації через відновлення суб'єктності, моральної автономії та відповідальності особи.

Відповідно, метою статті є соціально-філософський аналіз масового суспільства як специфічного соціокультурного середовища, в межах якого відбувається трансформація змісту та соціального значення людської гідності, а також виявлення ключових механізмів її знецінення та потенційних стратегій збереження в умовах масифікованої соціальної реальності.

Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань: проаналізувати теоретичні підходи до осмислення феномену масового суспільства у соціальній філософії та визначити його структурні й ціннісні характеристики, що впливають на формування уявлень про людську гідність; виявити

основні форми та механізми трансформації людської гідності в умовах масового суспільства, зокрема через процеси деперсоналізації, стандартизації та медіації соціального досвіду.

Методи дослідження

Методологія дослідження ґрунтується на комплексному соціально-філософському підході, що поєднує методи теоретичного аналізу, інтерпретації та критичної рефлексії. У межах дослідження застосовано історико-філософський метод для реконструкції еволюції концепту масового суспільства й людської гідності у працях класичних і сучасних мислителів; структурно-функціональний аналіз — для виявлення соціальних механізмів трансформації гідності в умовах масифікованої та медіатизованої реальності; герменевтичний підхід — для інтерпретації смислових вимірів гідності як ціннісно-нормативної категорії; а також критичну соціальну філософію — для аналізу процесів деперсоналізації, символічного насильства та економізації людської цінності. Теоретико-методологічну основу дослідження становлять концепції «рідкої модерності», мережевого суспільства, симулятивної реальності та теорії визнання, що дозволяє розглядати масове суспільство як амбівалентне соціокультурне середовище, в якому поряд із тенденціями знецінення людської гідності зберігається потенціал її відновлення через рефлексію, моральну автономію та соціальне визнання.

Результати дослідження

Якщо говорити про феномен масового суспільства, то він посідає центральне місце у соціально-філософських дослідженнях сучасності, оскільки саме в його межах відбувається формування домінантних моделей соціальної поведінки, комунікації та ціннісних орієнтацій індивіда. У постіндустріальну та цифрову епоху масове суспільство не зводиться лише до кількісної характеристики соціальної структури, а постає як якісно новий тип соціальності, що визначає спосіб існування особистості, трансформуючи її уявлення про автономію, відповідальність і гідність.

Одним із ключових аналітичних підходів до осмислення масового суспільства є концепція «рідкої модерності» Зигмунта Баумана, у межах якої масовість постає як стан постійної мінливості, нестабільності та фрагментації соціальних зв'язків. Бауман наголошує, що в умовах рідкої модерності індивід дедалі менше сприймається як носій внутрішньої цінності, а все частіше — як тимчасовий елемент соціальних мереж і ринкових відносин, оцінюваний за критеріями ефективності та адаптивності [1, с. 84]. У такій логіці людська гідність утрачає онтологічний вимір і набуває інструментального характеру, залежного від соціальної видимості та споживчої успішності.

Подібну критику масового суспільства розгортає Річард Сеннет, аналізуючи трансформацію публічності та характеру соціальних взаємодій. У

праці *The Corrosion of Character* він показує, що масова культура гнучкого капіталізму руйнує сталі наративи ідентичності, позбавляючи особу внутрішньої цілісності й моральної послідовності [2, с. 27]. Унаслідок цього людська гідність дедалі рідше пов'язується з етичними чеснотами чи відповідальністю, а натомість корелює з успішністю самопрезентації у масовому соціальному просторі.

Вагомий внесок у філософське осмислення масового суспільства зробив Мануель Кастельс, який розглядає його крізь призму мережевого суспільства. Науковець підкреслює, що масовість у цифрову добу не означає уніфікацію у класичному сенсі, а радше передбачає включеність індивідів у глобальні комунікаційні потоки, які формують нові механізми соціального контролю та символічної влади [3, с. 501]. У такому середовищі людська гідність зазнає трансформації через постійну публічну експозицію особистості, втрату приватності та залежність від алгоритмізованих оцінок, що знижує рівень автономії суб'єкта.

Відповідно, поняття людської гідності здебільшого інтерпретується крізь призму внутрішньої цінності особи та суспільного визнання її значущості й ролі в межах соціуму й державного устрою. Опрацювання теоретичних напрацювань дає підстави розглядати людську гідність як багатовимірний, цілісний феномен, що формується у процесі взаємодії внутрішніх особистісних характеристик і зовнішніх соціальних чинників. Структурно гідність охоплює як суб'єктні й об'єктні виміри, так і поєднання об'єктивних та суб'єктивних аспектів її прояву. Вона корелює з такими особистісними параметрами, як адекватне самоусвідомлення, спрямованість на досягнення значущих цілей і здатність до саморегуляції поведінки. У цьому контексті гідність постає фундаментальною антропологічною цінністю, що задає загальний напрям морального саморозвитку людини та визначає її позицію в системі суспільних відносин [4, с. 24].

Особливе ж місце у сучасних інтерпретаціях масового суспільства посідають ідеї Жана Бодріяра, актуалізовані в контексті аналізу симулятивної реальності. У пізніх виданнях «*La société de consommation*» та «*The Spirit of Terrorism*» Бодріяр наголошує, що масове суспільство функціонує як простір симуляції, у якому реальні соціальні та моральні категорії замінюються знаками й образами [5, с. 17]. У такій ситуації людська гідність втрачає екзистенційний сенс і редукується до символічного статусу, що може бути сконструйований або зруйнований медіа-дискурсом.

Водночас низка дослідників звертає увагу на амбівалентний характер масового суспільства. Так, Аксель Гоннет у межах теорії визнання наголошує, що навіть у масифікованому соціальному середовищі можливі форми відновлення гідності через практики взаємного визнання та солідарності [6, с. 138]. Однак ці практики потребують свідомого опору

деперсоналізуючим тенденціям масової культури та активної моральної позиції суб'єкта.

У підсумку слід зазначити, що сучасні соціально-філософські підходи розглядають масове суспільство не лише як структурний феномен, але як ціннісно навантажене середовище, у межах якого відбувається переосмислення людської гідності. Масифікація соціальних процесів, домінування медіа та ринкової логіки сприяють знеціненню внутрішньої автономії особистості, водночас відкриваючи простір для нових форм боротьби за гідність через рефлексію, критичне мислення та етичну відповідальність.

Водночас, коли мова йде про форми та механізми трансформації людської гідності в умовах масового суспільства, то можемо підкреслити, що це відбувається не одномоментно, а через сукупність взаємопов'язаних соціальних, культурних і комунікативних механізмів, які поступово змінюють статус особистості в соціальному просторі. Якщо у класичній гуманістичній традиції гідність розглядалася як внутрішньо притаманна, онтологічна характеристика людини, то в масовому суспільстві вона дедалі частіше набуває контекстуального та умовного характеру, залежного від соціального визнання, публічної репрезентації та відповідності домінантним нормам.

Одним із ключових механізмів трансформації гідності є деперсоналізація, що проявляється у знеціненні унікальності людського досвіду. Зигмунт Бауман підкреслює, що у рідкій модерності індивід постає як замінюваний елемент соціальних процесів, а не як носій неповторної біографії та моральної автономії [1, с. 94]. Масове суспільство продукує стандартизовані моделі поведінки, емоцій і самопрезентації, унаслідок чого гідність перестає бути внутрішнім моральним стрижнем і трансформується у соціальний маркер відповідності.

Тісно пов'язаним із деперсоналізацією є процес стандартизації, який охоплює не лише сферу праці чи споживання, але й морально-ціннісний вимір. Герберт Маркузе ще у XX столітті застерігав від формування «одновимірної людини», однак у XXI столітті цей процес набуває нових форм через цифрові технології та масові медіа. Сучасні дослідники зазначають, що алгоритмізація соціальних практик сприяє формуванню «нормативної гідності», яка вимірюється кількісними показниками — рейтингами, лайками, індексами ефективності [7, с. 13]. У такому контексті людська гідність утрачає свій етичний вимір і перетворюється на змінну величину, залежну від масової оцінки.

Важливим механізмом трансформації гідності в масовому суспільстві є медіація соціального досвіду. Мануель Кастельс наголошує, що в мережевому суспільстві більшість соціальних взаємодій відбувається через символічні канали комунікації, які формують специфічну «культуру реального віртуального» [3, с. 506]. За таких умов людська гідність дедалі частіше

ототожнюється з публічною видимістю, а не з внутрішньою цінністю особи. Втрата приватності та постійна експозиція особистості створюють ситуацію, у якій гідність стає вразливою до маніпуляцій і символічного насильства.

Цей аспект особливо ґрунтовно аналізує П'єр Бурдьє, чия концепція символічного насильства залишається актуальною для аналізу масового суспільства. У сучасних інтерпретаціях його ідей підкреслюється, що масова культура нав'язує домінантні схеми сприйняття, які індивіди інтеріоризують як «природні» [8, с. 39]. У результаті приниження гідності може не усвідомлюватися як насильство, а сприйматися як норма соціального порядку.

Окрему увагу слід приділити економізації гідності, що є характерною рисою масового суспільства пізнього капіталізму. Річард Сеннет зазначає, що в умовах гнучкого капіталізму професійна успішність і здатність до самопросування стають головними критеріями соціальної цінності людини [2, с. 121]. Це призводить до ситуації, у якій гідність особи прямо корелює з її ринковою затребуваністю, а соціальна вразливість автоматично означає знецінення.

Разом із тим масове суспільство не є виключно простором деградації гідності. У межах теорії визнання Акселя Гоннета трансформація гідності розглядається як амбівалентний процес. Гоннет наголошує, що навіть у масифікованому соціальному середовищі можливе відновлення гідності через боротьбу за соціальне визнання та моральну солідарність [6, с. 145]. Проте такі процеси потребують активної позиції суб'єкта та критичного ставлення до домінантних норм масової культури.

У контексті сучасних криз — воєн, пандемій, масових міграцій — трансформація людської гідності в масовому суспільстві набуває особливої гостроти. Джудіт Батлер, аналізуючи феномен вразливості, підкреслює, що масове суспільство схильне ієрархізувати життя, визнаючи гідність одних груп і маргіналізуючи інших [9, с. 21]. Це свідчить про те, що гідність у масовому суспільстві стає політично керованою категорією.

В цьому контексті слушно буде зауважити про багатовимірний характер людської гідності як фундаментальної цінності конкретної особи, що зумовлює безперервне прагнення до осмислення її внутрішньої сутності. За своєю природою гідність має ірраціональний вимір і тому не піддається вичерпному раціональному тлумаченню, чіткому визначенню чи нормативному обмеженню, адже людська природа не може бути зведена до жорстко окреслених меж. Саме тому забезпечення поваги, збереження та захисту людської гідності повинно становити засадничий принцип функціонування правової держави та знаходити практичне втілення в реалізації її основних функцій. Гідність є об'єктивно властивою кожній людині, однак усвідомлення себе як самоцінності — почуття власної гідності — формується лише за наявності відповідних соціальних, правових і культурних умов, створення яких виступає

ключовим обов'язком держави стосовно особи. Право на гідний рівень життя як складова людської гідності закріплене в Конституції України та міжнародно-правових актах, інтегрованих у національну правову систему, що забезпечує йому підвищений рівень юридичного захисту та зумовлює його подальшу конкретизацію в інших галузях права [10, с. 406].

Відповідно, трансформація людської гідності в умовах масового суспільства відбувається через комплекс механізмів — деперсоналізацію, стандартизацію, медіацію соціального досвіду, економізацію та символічне насильство. Водночас масове суспільство містить потенціал для переосмислення гідності через критичну рефлексію, практики визнання та відновлення суб'єктності, що відкриває перспективи для формування нових гуманістичних орієнтирів у сучасній соціальній філософії.

Висновки

У ході дослідження встановлено, що масове суспільство постає специфічним соціокультурним середовищем, у межах якого відбувається суттєва трансформація змісту та соціального значення людської гідності. Аналіз провідних соціально-філософських підходів дозволив виявити структурні й ціннісні характеристики масового суспільства — масифікацію соціальних процесів, домінування медіа та ринкової логіки, алгоритмізацію комунікацій — які безпосередньо впливають на формування умовного, контекстуального розуміння гідності. Доведено, що ключовими механізмами трансформації людської гідності є деперсоналізація, стандартизація, медіація соціального досвіду, економізація соціальної цінності та символічне насильство, внаслідок чого гідність дедалі частіше редукується до показників соціальної видимості, ефективності й відповідності домінантним нормам. Водночас обґрунтовано амбівалентний характер масового суспільства, яке поряд із ризиками знецінення людської гідності зберігає потенціал її відновлення через практики критичної рефлексії, взаємного визнання, моральної автономії та відповідальності суб'єкта, що відкриває перспективи подальшого філософського осмислення гідності як фундаментальної антропологічної цінності в умовах сучасних соціальних трансформацій.

Список посилань:

1. Bauman Z. *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press, 2000. 240 p.
2. Sennett R. *The Corrosion of Character: The Personal Consequences of Work in the New Capitalism*. New York: W. W. Norton & Company, 2000. 176 p.
3. Castells M. *The Rise of the Network Society*. 2nd ed. Oxford: Wiley-Blackwell, 2010. 656 p.
4. Костенко М. Т. Людська гідність як філософська проблема // *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2020. № 27. С. 21 — 25.

5. Baudrillard J. *The Spirit of Terrorism*. London: Verso, 2002. 80 p.
6. Honneth A. *Freedom's Right: The Social Foundations of Democratic Life*. New York: Columbia University Press, 2014. 384 p.
7. Han B.-Ch. *Psychopolitics: Neoliberalism and New Technologies of Power*. London: Verso, 2017. 96 p.
8. Bourdieu P. *Masculine Domination*. Stanford: Stanford University Press, 2001. 144 p.
9. Butler J. *Precarious Life: The Powers of Mourning and Violence*. London: Verso, 2004. 168 p.
10. Волкова Ю. Ф. Гідність людини як найвища цінність в умовах глобалізаційного світу // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Право / голов. ред. Ю. М. Бисага. Ужгород, 2023. Т. 2. Вип. 79. С. 402 – 407.

References:

1. Bauman, Z. (2000). *Liquid modernity* (240 pp.). Polity Press.
2. Sennett, R. (2000). *The corrosion of character: The personal consequences of work in the new capitalism* (176 pp.). W. W. Norton & Company.
3. Castells, M. (2010). *The rise of the network society* (2nd ed., 656 pp.). Wiley-Blackwell.
4. Kostenko, M. T. (2020). Human dignity as a philosophical problem [Людська гідність як філософська проблема]. *Actual Problems of Philosophy and Sociology*, (27), 21 – 25.
5. Baudrillard, J. (2002). *The spirit of terrorism* (80 pp.). Verso.
6. Honneth, A. (2014). *Freedom's right: The social foundations of democratic life* (384 pp.). Columbia University Press.
7. Han, B.-Ch. (2017). *Psychopolitics: Neoliberalism and new technologies of power* (96 pp.). Verso.
8. Bourdieu, P. (2001). *Masculine domination* (144 pp.). Stanford University Press.
9. Butler, J. (2004). *Precarious life: The powers of mourning and violence* (168 pp.). Verso.
10. Volkova, Yu. F. (2023). Human dignity as the highest value in the conditions of a globalized world [Гідність людини як найвища цінність в умовах глобалізаційного світу]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Law*, 2(79), 402 – 407.

Orest Filin

PhD Student at the Department of Philosophy of the Humanities

Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv, Ukraine)

<https://orcid.org/0009-0002-6460-5941>

e-mail: orestfilin@gmail.com

**MASS SOCIETY AS AN ENVIRONMENT FOR THE
TRANSFORMATION OF HUMAN DIGNITY: A SOCIO-
PHILOSOPHICAL PERSPECTIVE**

Abstract

The article provides a socio-philosophical analysis of mass society as a specific sociocultural environment within which the content and social significance of human dignity are undergoing transformation. The relevance of the study is determined by the processes of globalization, digitalization, and the massification of social practices, which significantly influence the value orientations of contemporary individuals, models of identity, and mechanisms of social recognition. It is demonstrated that under conditions of the dominance of mass communication, algorithmized forms of interaction, and market logic, human dignity is increasingly reduced to indicators of functional utility, public visibility, and symbolic capital, thereby losing its ontological and moral dimensions.

The aim of the article is to identify the key structural and value-based characteristics of mass society that determine the mechanisms of transformation of human dignity, as well as to outline possible strategies for its preservation within a massified social reality. The methodological framework of the research is based on historical-philosophical, structural-functional, and hermeneutical approaches, complemented by the tools of critical social philosophy. The theoretical analysis draws on the concepts of liquid modernity, the network society, simulated reality, and the theory of recognition.

The results of the study indicate that the transformation of human dignity in mass society occurs through the interaction of such mechanisms as depersonalization, the standardization of social experience, the mediation of communication, the economization of social value, and symbolic violence. It is

substantiated that mass society has an ambivalent character: alongside tendencies toward the devaluation of dignity, it simultaneously creates conditions for its reinterpretation and restoration through practices of critical reflection, moral autonomy, and mutual social recognition. It is concluded that the philosophical comprehension of human dignity in the context of mass society constitutes a necessary prerequisite for the formation of new humanistic orientations in contemporary social development.

Keywords: mass society; human dignity; social philosophy; depersonalization; massification; symbolic violence; social recognition.

Надійшла до редакції 01.10.2025

Прийнято до друку 21.11.2025

Оприлюднено 29.12.2025